

Andelip, Oğuznamesini Türkmenlerin en eski devirdeki tarihleri için yazmıştır. Bu sebeple Türkmenlerin ataları olan Oğuzlar ve onların bilgisi, hakanı sayılan Oğuz Han hakkında malumat verilmiştir.

Himmet BİRAY

(4. Sayıdan Devam)

Andelip, Oğuznamesini Türkmenlerin en eski devirdeki tarihleri için yazmıştır. Bu sebeple «Oğuzname»de Türkmenlerin ataları olan Oğuzlar ve onların bilgisi, hakanı sayılan Oğuz Han hakkında malumat verilmiştir.

Edebiyatta didaktik, felsefi veya siyasi-sosyal alanlardaki fikirleri, şiir kahlırları vasıtasıyla beyan etmek gibi gelenek var. Doğu kavimlerinde eskiden beri devam eden bu gelenek, Türkmen edebiyatında da uzun zamandan beri kendini göstermektedir. Edebiyat-taki bu gelenek daha sonraları tarihi konuları da içine almıştır. Türkmen edebiyatının tarihinde böyle eserlere esâsen 18. asırda rastlıyoruz. Andelip'in «Oğuzname» adlı manzumesi de, onun eskiden beri devam edip gelen bu geleneğe uyması neticesinde meydana getirdiği eserlerden biridir.

Eserde şairin adının bir çok yerde tekrarlanması, onu yazanın Andelip olduğu hususunda şüpheye yer bırakmıyor.

Tarihçilere göre Oğuzlar ve onların hanı Oğuz Han hakkında doğu kavimlerinin arasında, tarihten beri anlatılan rivayetler, malumatlar oldukça fazladır. Andelip'in de «Oğuzname» adlı eserini yazarken bu materyallerden faydalandığı ihtimâl dahilindedir. Yine onun bu materyallerin hangilerinden faydalandığını kesin olarak söylemek zor. Ama «Oğuzname»nin umumî temasından Andelip'in eli kılıçlı, kan dökücü bir hükümdarın tasvirini

çizmek yerine, âdil ve cömert bir hakânın idealleştirilen tasvirini çizmek istediğini söylemek yerinde olur.

Andelip'in «Oğuzname»sindeki tarihi materyaller ve Oğuz Han hakkındaki malumatlar, hem çok eski hem de çok karışık. Çünkü Oğuz Han hakkındaki malumatların bir kısmı, bilinen tarihi materyaller, bir kısmı da efsaneevi kahramanlar için anlatılan rivâyetler şeklindedir. Bu sebepten dolayı da Oğuz Han konusunda dile getirilenler iki koldan: 1 — yazılı kaynaklar, 2 — halk rivayetleri vasıtasıyla yaşayıp gelmişlerdir.

Oğuz Han konusunda doğudaki Türk kavimleri arasındaki materyallerin çok olduğu söylenmektedir. Ancak bunlar günümüze kadar esaslı bir şekilde derlenmemiş ve sistemleştirilmemiştir. Bu durum bizde de aynı şekildedir. Oğuz Han için Türkmen halkının arasında çok sayıda rivâyet ve anlatmalar olsa da, bunlar henüz bütünüyle toplanmamıştır. Tarih ilmi ise Oğuz Han'la ilgili olarak bir çok kaynağın ismini zikrediyor. Bu kaynaklardan bazıları şu aşağıdakilerden ibarettir.

Oğuzlar (Guzlar) hakkında tarih ilmince bilinen Arapçadaki ilk malumat, El-Beleruzi'nin «Kitab-ı Fütuhu'l-Büldân» adlı eserinde bulunmaktadır. Bu kitapta Horasan'ın hakimi Abdullah İbn-i Tahir'in, öz oğlu Tahir İbn-i Abdullah'ı Oğuzlara ulak olarak gönderdiğinden bahsediliyor. Bu ise tah-

minen sekizinci, dokuzuncu asırlara rastlamaktadır. İkinci bir tarihi kaynak ise Reşidüddin Fazlullah İbn-i Abdül Hayr Ali Hemedâni (1247-1318) tarafından önderlik edilip 1310-1311 yıllarında yazılan «Câmi'ü't-Tevârih» isimli büyük eserdir.

Bu tarihi eser, Oğuz Han'ın hayatı ve nesil seceresi hakkında bilgi veriyor. Aslında Oğuz Han için en geniş ve inandırıcı malûmat veren kaynaklardan tarih ilmince bilinen ilk kaynak, bu olsa gerek. Bundan sonraki devirde yazılan tarihlerin neredeyse tamamı, Oğuz Han konusunda bilgi verdikleri zaman bu esere istinat etmekle, materyaller de bu eserdeki materyallerle aynı olmaktadır

Hive Hanı Ebu'l-Gâzî Bahadır Han'ın «Şecere-i Terâkime» adlı eserindeki tarih de Reşidüddin'in «Câmi' ü't-Tevârih» isimli kitabındaki tarihle aynıdır. Doğu araştırması yapan tarihçilerin de esasen bu kaynağın üstünde durmaları, bizim fikrimizce bu söylemenleri tasdik ediyor

Oğuz Han hakkında geniş malûmatlar veren çeşitli edebî nüshalar Asya'daki Türk kavimleri arasında da mevcuttur Bunların içinden Oğuzların «Dede Korkut» (Korkut Ata) isimli destanına işaret etmek gerekir

Oğuz Han için yazılan ikinci bir eser, 15 asırda yazıldığı tahmin edilen «Uygur Oğuznamesi»dir

Uygur Oğuznamesi 1957 yılında A. M. Şerbak tarafından neşre hazırlandı ve yayınlandı. Oğuznamenin Uygur varyantı mazmun yönünden Reşidüddin'in «Câmi'ü't-Tevârih» isimli eseriyle benzerdir. Bu durum «Uygur Oğuznamesi»nin yazarının Reşidüddin'in tarihinden haberdar olduğu veya onların ikisinin de aynı tarihi kaynağa bağlı oldukları konusunda fikir yürütmeye imkan veriyor. Üstelik «Uygur Oğuznamesi»nin yazılması, Türk boylarına ait edebiyatlarda «Oğuzname» yazmak geleneğinin var

olduğunu, onu bu boylara mensup olan şairlerin kendilerince işlemiş olduklarını tahmin etmeye fırsat veriyor. Bizim fikrimizce Andelip'in Oğuznamesi de bu geleneğe uyularak edebiyat tarihimize giren bir eserdir.

Andelip'in Oğuznamesi sadece son devirlerde öğrenilmeye başlandı. İhtilâl öncesi edebiyatın söz konusu edildiği araştırmalarda Türkmen edebiyatındaki bazı şairlerin tanınmış eserleriyle ilgili bilgi verilirken, Andelip'in Oğuznamesi üzerinde etraflıca yapılmış bir çalışmaya rastlanılmıyor. Fakat bu, bizim edebiyat ilimizin hatası olmayıp, söz konusu eserin metninin yokluğu dolayısıyla meydana gelen bir durumdur.

Şairin «Oğuzname» isimli eserinin asıl nüshası mevcut değil. Hatta onun ilk zamanlarda istinsah olunmuş nüshası da şu ana kadar ele geçmiş değil. Türkmen edebiyatçılarının «Oğuzname» meselesinde müracaat ettikleri tek kaynak, TSSR İA (Türkmenistan İlimler Akademisi)'nin Maktımkuulu Adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün el yazmalar bölümündeki 1373 numaralı dosyada muhafaza edilen el yazması olup, o da 1929 yılında intinsah edilmiştir. Bu konuda metnin sonunda şöyle bir kaynak var: «Tamam şüde buden 1200. Aslından kopye eden Guvan Eziz Oğlu 1929 Yılı'nın 11 Ekimi». Sonra şu şekilde bir not var: «Bu el yazmasını Guvan Eziz Oğlu 1929 Yılı'nın 11 Ekiminde Çercev kazasının Burdalık rayonunun Gultak obasında yaşayan kırk yaşındaki okuma yazma bilen ve halk şairi olan Muhtar Haşim Oğlu'nun el yazmasından istinsah ediyor. Muhtar Haşim Oğlu'nun söylediğine göre bu el yazması Taşkent arkasında Türkistan denilen yerden, Hoca Ahmed'in kabrinde alınmıştır.» Görüldüğü gibi bu nüsha 1785-1786 yıllarında yazılan el yazmasından istinsah edilmiş olmalı. Şimdi Guvan Eziz Oğlu tarafından istinsah edilen nüsha yerinde yok. Onun yerine filoloji ilimlerinin doktoru Pro-